

KIUSAMISVABA

KOOL *KiVa programmi esindaja Eestis*

Õpilaste kogemused kiusamisega 2020. aasta KiVa programmi õpilasküsitluse põhjal. Tulemused eriolukorra kevadel.

Kristiina Treial

SA Kiusamisvaba Kool, 2020

KiVa programmi rakendamist ja programmi levikut Eesti õpilasteni on 2019/2020. õppeaastal toetanud

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

SISSEJUHATUS

Alates 2013. aastast viiakse KiVa programmiga liitunud koolide 1.-6. klassi õpilaste hulgas igal kevadel läbi õpilasküsitlus. Alates 2020. aasta kevadest vastavad ka 7.-9. klassi õpilased. Küsitluse eesmärk on kaardistada õpilaste kogemusi seoses kiusamise, koolis oleva suhete kliima ja KiVa programmi kasutamisega. Käesolev kokkuvõte keskendub õpilaste kogemustele kiusamisega, täpsemalt teisi kiusanud, kiusamise all kannatanud, küberkiusamise ning keha ja seksuaalsust puudutavate ebameeldivate kogemuste osaks saanud õpilaste protsentidele ning õpilaste hinnangutele kiusamisjuhtumite lahendamise vestlustele.

METOODIKA

Küsitluse meetoodika on välja töötatud Soomes Turu Ülikoolis ning kohandatud SA Kiusamisvaba Kool meeskonna poolt (vaata kohandamise ja testimise protseduuri kohta põhjalikumalt Treial, 2016). Esmakordsel küsitlusele vastamisel võeti õpilase vanemalt või hooldajalt kirjalik informeeritud nõusolek, keeldumise korral laps uuringus ei osalenud.

Kuna 2019/2020. õppeaasta kevad möödus eriolukorras ja distantsõppel, pakuti seekord koolidele võimalust küsitlusele vastata vabatahtlikult. Et uudsetes oludes maksimaalselt kaitsta tulemuste usaldusväärsust ja minimeerida väliste mõjutajate võimalust, juhendati küsitlusele vastamist korraldama *online* veebitunni käigus ning eelnevalt instrueeritud klassijuhataja või kooli KiVa-tiimi liikme juhendamisel. Selline nõue oli vajalik, et tagada õpetajatele võimalus jälgida vastamise protsessi ja vajadusel õpilasi toetada. Osad koolid kasutasid piirangute vähenemisel ka võimalust väikeste gruppidenä koolimajas vastata. Kuigi koolidele koostatud juhendites hoiatati, et küsitlust ei korraldataks lihtsalt lingi iseseisvalt kodus vastamiseks saatmise teel, saadi kooliperedelt siiski ka tagasisidet, et mõnel juhul nii toimiti.

Veebipõhine küsitlus oli anonüümne, ühegi õpilase nime ei küsitud. Iga kool saab Turu Ülikoolilt KiVa programmi siseveebi kaudu tulemustest ülevaate oma kooli kohta võrdlusena teiste KiVa-koolidega. Käesoleva raporti koostajaks on SA Kiusamisvaba Kool ja selles antakse tervikülevaate kogu küsitluse tulemustest, ühegi kooli nime tulemustega seoses ei mainita.

Teiste kiusamise ja kiusamise all kannatamise kogemusi uuriti Olweuse kiusaja-ohvri küsimustikuga (Solberg & Olweus, 2003). Küsimustele eelneb põhjalik selgitus ja näited selle kohta, mis on kiusamine ja mis ei ole, et soodustada võimalikult täpset arusaamist kiusamise olemusest. Õpilastel paluti hinnata, kui sageli on nad viimase paari kuu jooksul ise teisi kiusanud või kiusamise all kannatanud. Hinnangud anti skaalal, kus 0 = üldse mitte, 1 = 1–2 korda, 2 = 2–3 korda kuus, 3 = umbes kord nädalas ja 4 = mitu korda nädalas. Kiusajaks või

ohvriks liigitati õpilased, kes vastasid 2-3 korda kuus või sagedamini (vt täpsemalt Treial, 2016).

Ohvri profiiliga õpilastelt küsiti täiendavalt **kiusamise kestvuse** kohta ning **kas ja kellele on õpilane enda kiusamisest rääkinud**.

Küberkiusamise kohta küsiti 4.-9. klassi õpilastelt nii: „*Kas Sind on viimase paari kuu jooksul interneti kaudu kiusatud? Küberkiusamine võib toimuda näiteks erinevates online rakendustes (nt Instagram, WhatsApp, Snapchat, Twitter, e-post, arutelufoorumid) ähvardamise, pilkamise, piltide ja kuulujuttude levitamise ja erinevatest suhtlusgruppidest meelega väljajätmisena.*“ Õpilane andis vastuse juba eelpool kirjeldatud 5-pallisel skaalal. Ohvriks liigitati õpilased, kes vastasid „2-3 korda kuus“ või sagedamini. Õpilastelt, kes olid küberkiusamist kogunud, küsiti lisaks, kas teda on kiusatud ka ainult interneti teel (vastuse variandid „jah“ ja „ei“).

Keha ja seksuaalsust puudutavate kiusamiskogemuste kohta esitati 4.-9. klassi õpilastele kolm küsimust: „*Kas viimase paari kuu jooksul on koolis Sulle öeldud ebameeldivaid märkusi või nimesid seoses Sinu keha või seksuaalsusega?*“, „*Kas viimase paari kuu jooksul on koolis Sulle füüsiliselt lähenetud või puudutatud viisil, mis pani Sind tundma ebamugavust ja ärevust?*“ ja „*Kas oled saanud koolikaaslastelt sõnumeid või telefonikõnesi Sinu soo või seksuaalsuse kohta, mis olid sobimatud või muutsid Sind ärevaks?*“. Kolm küsimust peegeldavad sõnalist, füüsilist ja küberkiusamist. Õpilane andis vastuse juba eelpool kirjeldatud 5-pallisel skaalal. Ohvriks liigitati õpilased, kes vastasid „2-3 korda kuus“ või sagedamini.

Juhtumite lahendamise kogemused. 4.-9. klassi õpilastelt küsiti, kas neid on õppeaasta jooksul kutsutud vestlusele, kuna nad on olnud kiusamisega seotud. Õpilased, kes vastasid, et neid on sellistele vestlustele kutsutud, kuna nad on kannatanud kiusamise all või kuna nad ise on kedagi kiusanud, said võimaluse hinnata toimunud vestluste tagajärki. Vastaja sai märkida, kas pärast vestlusi kiusamine vähenes või lõppes, jäi samaks või suurenes.

Valim: 2020. aasta kevadel vastas küsitlusele kokku 16457 õpilast 77 koolist ja õppekohast: see on $\frac{3}{4}$ sügisel programmi rakendamisega jätkavatest ja rakendamist alustavatest KiVa-koolidest. 24 kooli loobus vastamisest, seda ennekõike eriolukorra tingimuste tõttu (nt ei olnud õpilased harjunud *online*-tunde tegema). Vastanud koolide hulgas oli 12 programmiga 2020. aasta sügisel alles alustavat kooli, 20 esimest aastat ja 45 juba mitmendat aastat programmi rakendavat kooli (tabel 1). Ühe kooli õpilased vastasid inglise keeles (178 õpilast, neid võrdlusgrupina analüüsisid ei kaasatud), 13 kooli õpilased vene keeles (3944 õpilast). Esinduslik arv vastajaid oli kõigis kolmes kooliastmes (tabel 2).

Tabel 1. Koolide ja õpilaste arvud erineva staažiga KiVa-kogemuse lõikes.

<i>Kooli staaž KiVa-koolina</i>	<i>Koole</i>	<i>Õpilasi</i>
2 ja enam aastat	45	10392
Esimene aasta	20	3735
Alustajad	12	2330
Kokku	77	16457

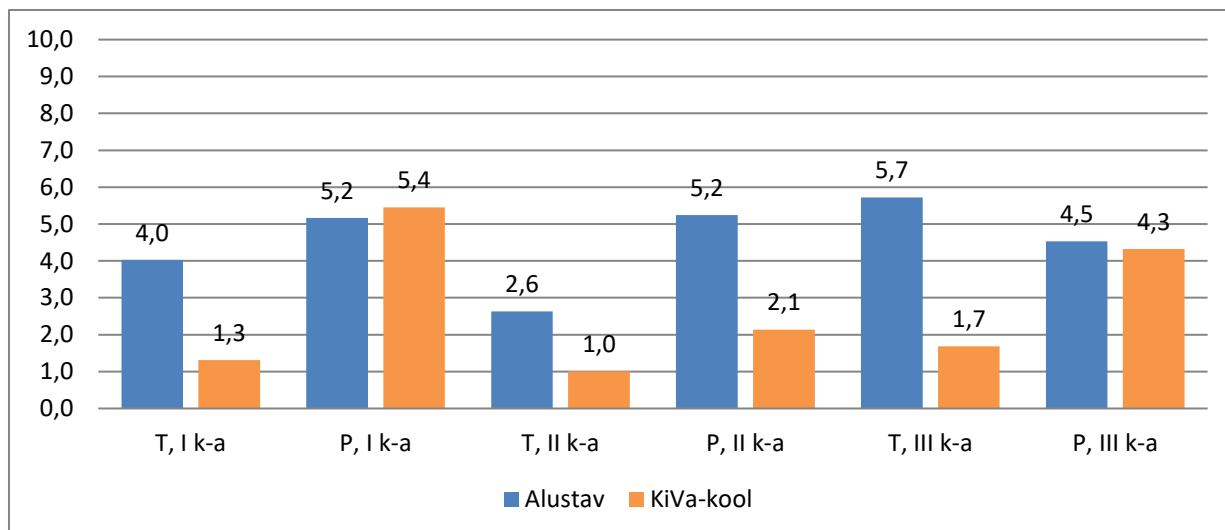
Tabel 2. Õpilaste arvud kooliastmete ja KiVa kogemuse lõikes

	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Kokku
Alustaja	759	952	619	2330
KiVa-kool	4611	5627	3889	14127
Kokku	5370	6579	4508	16457

TULEMUSED

Keskmiselt 4,5% alustavate ja 2,5% KiVa-koolide õpilastest ütles, et on viimase paari kuu jooksul oma kaaslasi kiusanud 2-3 korda või rohkem. **Jätkuvalt on kiusajate protsent KiVa programmi kasutavates koolides oluliselt madalam kui alles alustavates** ($\chi^2(1) = 27,03$, $p < 0,001$). Samas on mõlemad näitajad oluliselt madalamad, kui varasemates uuringutes. KiVa programmi 2019. aasta õpilasküsitluses olid vastavad protsendid 6 ja 8. Samuti on kõrgemaid protsente näidanud HBCS uuringud Eestis (vt Aasvee & Rahno, 2015, tabel 75.B2, Inchley jt, 2020). Tavapärasest madalam tulemus oli eriolukorra perioodi arvestades aga igati ootuspärane. Olulisele kiusamise vähenemisele distantsõppe ajal viitasid ka Soomes eriolukorra ajal läbiviidud spetsiaalse uuringu tulemused (Hekama & Reppo, 2020).

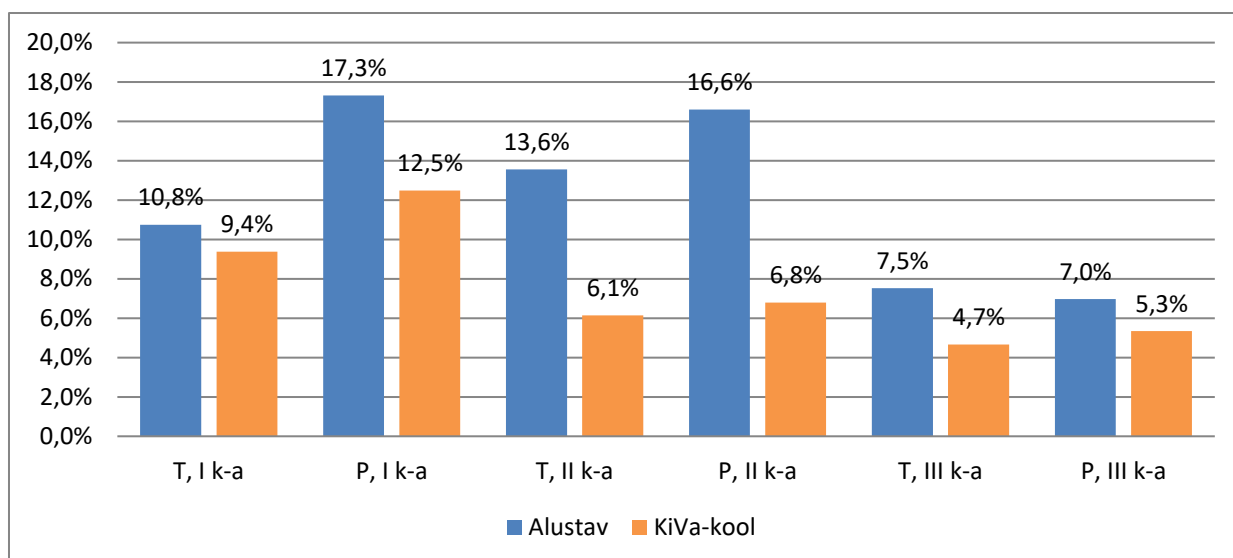
Kiusajaid oli suhteliselt rohkem I kooliastmes ja poiste hulgas (joonis 1). I ja III kooliastme poistel erinevus KiVa juba rakendanud ja sügisel alles alustavate koolide vahel puudub (joonis 1). Kusjuures III kooliastmes on KiVa-tunde saanud vaid osad õpilased, mitte kõik KiVa-koolide 7.-9. klassid. Eesti ja vene keeles KiVa programmis osalevates koolides olulisi erinevusi nii alustavates kui juba KiVa kasutavates koolides ei ole.

Joonis 1. Teisi kiusanud õpilaste protsent alustavates ja KiVa-koolides õpilase soo ja kooliastme lõikes. Märkus: T – tüdruk, P – poiss, k-a – kooliaste.

Kiusamise ohvreid oli programmiga alles alustavates koolides keskmiselt 12,7%, KiVa juba rakendanud koolides 7,5%. Sel aastal on nii alustajad kui KiVa-koolid eriolukorra tõttu märgatavalt väiksema ohvrite osakaaluga kui mitmetel varasematel aastatel, näiteks 2016. aastal alustanutel oli ohvreid lausa 24,4% ja 2017. aastal 24,2%, järgmisel 2 aastal 18% ringis (joonis 8). HBSC 2017/2018 tulemused Eestis näitasid, et keskmiselt 15% 11-15-aastastest õpilastest on viimase paari kuu jooksul kiusamise all korduvalt kannatanud (Oja, Pikksööt, & Rahno, 2019) see on varasemast küll madalam, aga eriolukorras saadud tulemused praegu on veel madalamad. Sellest hoolimata on taas **KiVa-koolides ohvrite protsent oluliselt väiksem kui programmiga alles alustavates koolides** ($\chi^2(1) = 69,94, p < 0,001$).

Sarnaselt varasematele ja tulemustele oli kõige rohkem kiusamise all kannatamas I kooliastme poisid ja seda nii alustavates kui ka KiVa-koolides (joonis 2). Nooremate õpilaste ja just poiste hulgas suurem kiusamise kogemine on ka mujal maailmas tehtud uuringutes tavapärane tulemus (sh HBSC 2017/2018 uuring, Inchley jt, 2020). HBSC 2017/2018 uuringu järgi on kiusamise all kannatajaid Eestis 7-22%, kusjuures 22% on 11-aastaste poiste hulgas, 7% 15-aastaste tütarlaste hulgas. Ka praeguses õpilasküsitluses oli III kooliastme tütarlastest programmiga alles alustavates koolides kannatamas 7,5%.

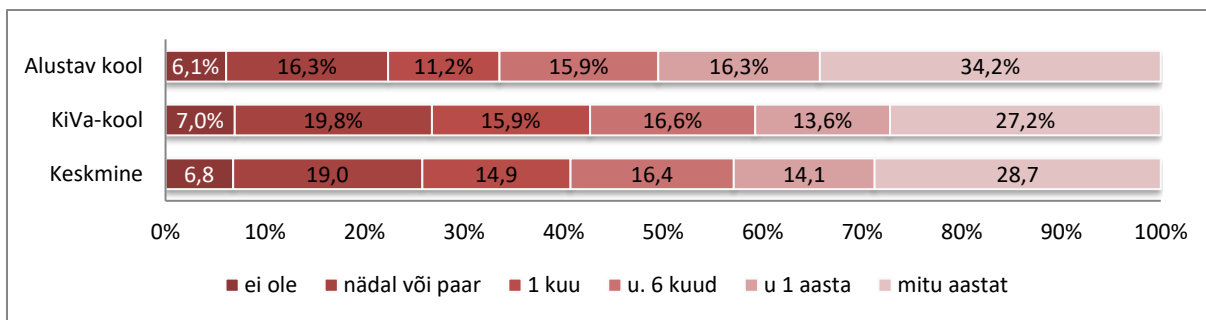

Joonis 2. Kiusamise all korduvalt kannatavate õpilaste protsent alustavates ja KiVa-koolides õpilase soo ja kooliastme lõikes. Märkus: T – tüdruk, P – poiss, k-a – kooliaste.

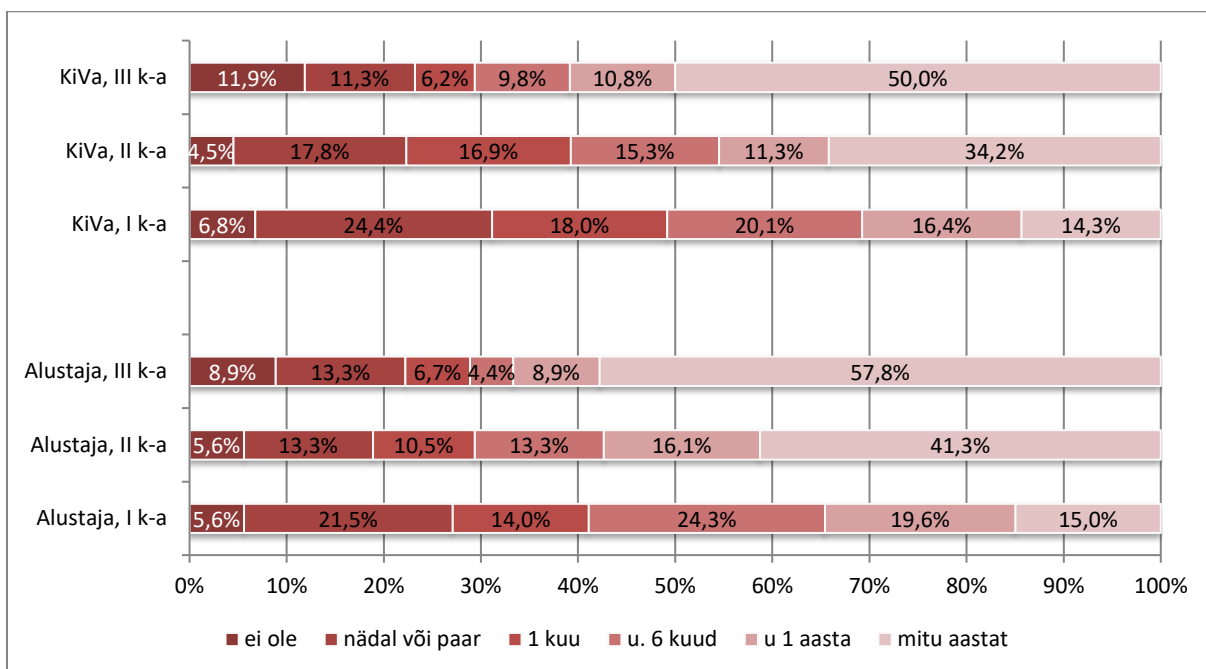
Kõige rohkem oli kogetud väga pikaajalist kiusamist (29% kiusamise ohvritest), iga viies aga oli kogunud väga lühiajalist kiusamist (joonis 3). Alustavate ja KiVa-koolide kiusamise ohvrite võrdluses ilmnes tendents, et **KiVa programmi kasutanud koolides on vähem pikaajalist kiusamist** (mitu aastat oli kannatanud 27% KiVa-koolide ja 34% alles alustavate koolide kiusamise ohvritest, $\chi^2(5) = 10,43$, $p < 0,06$).

Mõningane erinevus ilmnes eesti ja vene õppekeelega koolides – eesti keeles vastanud olid mõnevõrra kogunud rohkem just väga lühiajalist kiusamist (22% vs 12%), vene keeles vastanud ohvritel oli kestvuse jaotus ühtlasem, mitu aastat kannatanute protsendis vahet ei olnud ($\chi^2(5) = 25,78$ $p < 0,001$). Sarnane tendents oli nii KiVa- kui alustavates koolides.

Olulised erinevused kiusamise kestvuses on kooliastmeti ja seda nii KiVa- kui alustavates koolides. **Kui I kooliastmes on proportsionaalselt enim kogetud pigem lühiajalist kiusamist, siis II ja eriti III kooliastmes on kõige rohkem kogetud just mitmeaastast kiusamist** (joonis 4, $\chi^2(10) = 156,42$, $p < 0,001$). Ehk siis: kuigi III kooliastmes on kiusamise all kannatavate õpilaste protsendid madalamad kui nooremates astmetes, on sealsed ohvrid eriti suure tõenäosusega juba kaua kannatanud ja seetõttu erilises riskirühmas kiusamisega kaasnevate erinevate negatiivsete tagajärgede suhtes.

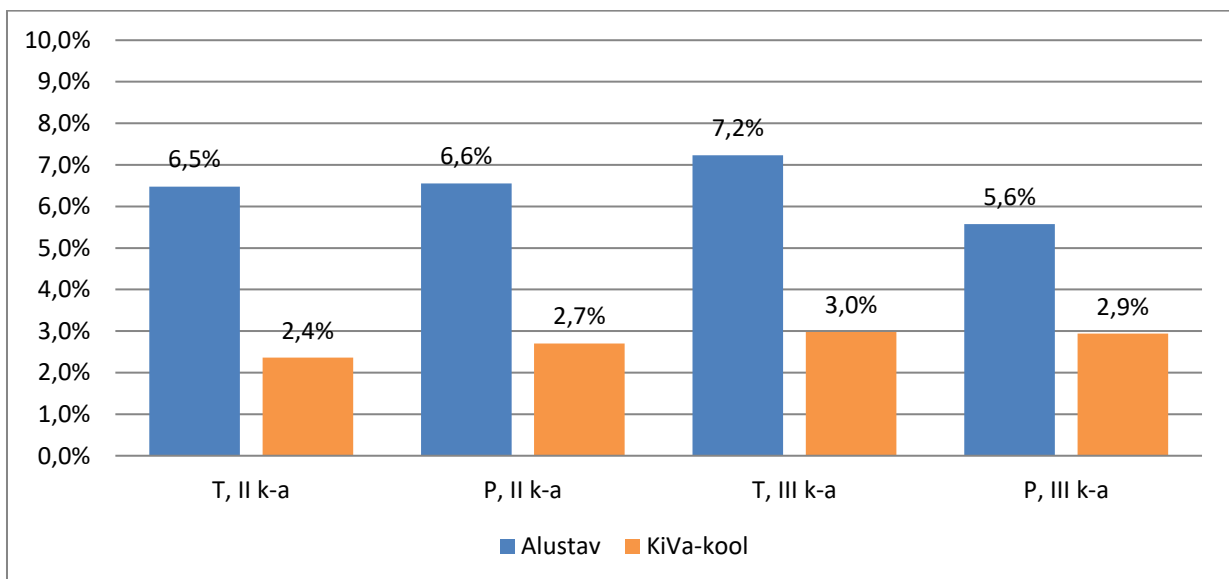
Joonis 3. Kiusamise all kannatanud õpilaste hinnangud kiusamise kestvusele alustavates ja KiVa-koolides. Märkus: kategooria „ei ole“ – protsent õpilasi, kes kiusamiskogemuse sageduse järgi klassifitseerusid ohvriteks, aga täpsustavatele küsimustele vastasid, et siiski ei ole kannatanud.

Joonis 4. Kiusamise all kannatanud õpilaste hinnangud kiusamise kestvusele alustavates ja KiVa-koolides kooliastmete lõikes. Märkus: kategooria „ei ole“ – protsent õpilasi, kes kiusamiskogemuse sageduse järgi klassifitseerusid ohvriteks, aga täpsustavatele küsimustele vastasid, et siiski ei ole kannatanud. K-a – kooliaste.

Kiusamise all kannatavatest lastest 73,5% oli sellest kellelegi rääkinud, KiVa-koolide ja alusvate koolide vahel ning eesti ja vene õppekeelega koolide vahel olulist erinevust kiusamisest rääkinute koguprotsendis ei ole. Küll aga selgus, et noorematest oluliselt vähem räägivad oma kiusamisest III kooliastmes kiusamise all kannatavad õpilased (kõigest 59%, $\chi^2(4) = 31,14$, $p < 0,001$).

Küberkiusamist oli viimase paari kuu jooksul kogenud II ja III kooliastme õpilastest programmiga alles alustavates koolides keskmiselt 6,5% ja KiVa-koolides 2,7% õpilastest. Võrreldes alustavate koolide õpilastega oli KiVa-koolis küberkiusamise all kannatanud õpilasi oluliselt vähem ($\chi^2(1) = 61,88, p < 0,001$), kusjuures KiVa-koolides on küberkiusamise ohvrite % ka tavapärasest tasemest madalam, alles alustavates aga oluliselt kõrgem. Varasemas HBSC uuringus on 6. klassi õpilaste hulgas küberkiusamise all kannatanute protsent olnud 4% ringis, nt HBSC 2017/2018 oli tulemuseks keskmiselt 4,8% (Oja, Pikksööt & Rahno, 2019). Seoses eriolukorraga ennustasid mitmed kiusamise eksperdid, et distantsõppe olukorras võib muidu koolimajas toimunud kiusamine kolida küberruumi, st küberkiusamine suureneb. Käesolevas uuringus ilmnes, et küberkiusamine on justkui suurem nendes koolides, kus KiVa programmi ei ole veel kasutatud, KiVa-koolides on aga pigem ka küberkiusamist tavapärasest vähem. See tulemus võib vihjata, et KiVa programmis tehtud ennetustegevused kaitsevad ka eriolukorras küberkiusamise suurenemise eest. Küberkiusamise ohvitest nii alustavates kui KiVa-koolides 31% ütles, et neid on kiusatud ainult interneti teel, ülejäänutel on kogemusi ka teiste vormidega.

Joonis 5. Küberkiusamist kogenud II ja III kooliastme poiste ja tüdrukute protsent alustavates ja KiVa-koolides. Märkus: T – tüdruk, P – poiss, k-a – kooliaste.

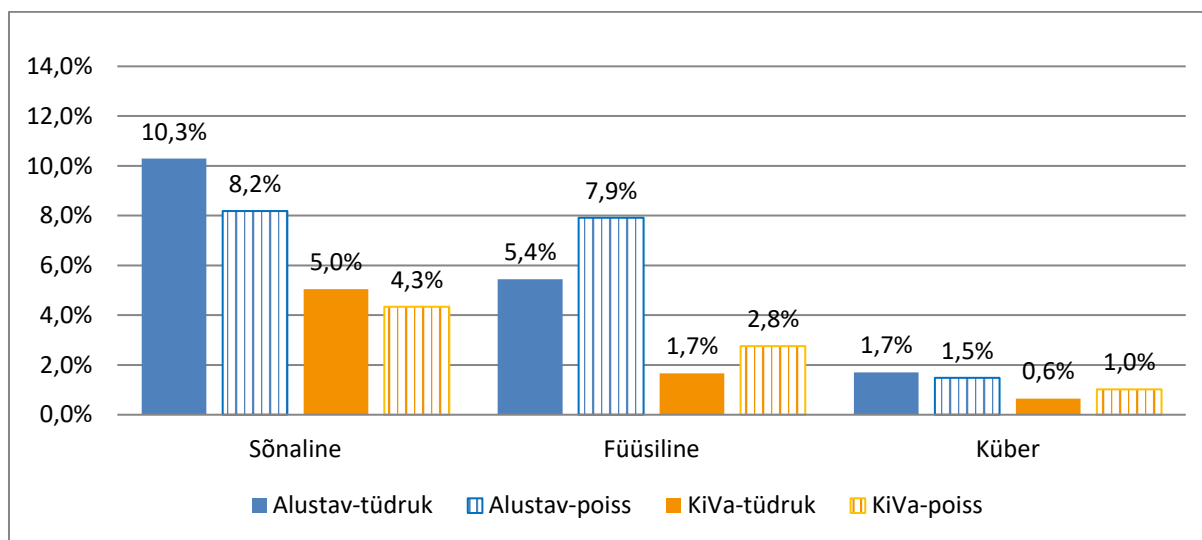
Vähemalt ühte kolmest keha ja seksuaalsusega seotud kiusamise vormist on kogenud kokku 7,2% 4.-9. klassi õpilastest. Alustavates koolides on võrreldes KiVa-koolidega oluliselt rohkem õpilasi, kes on kogenud mõnda liiki keha ja seksuaalsusega seotud kiusamist ($\chi^2(1) = 105,59, p < 0,01$; vastavalt 13,4% ja 6,1%). Kusjuures teises kooliastmes on sellega rohkem kokku puutunud pigem poisid, III kooliastmes aga tüdrukud (tabel 3).

Tabel 3. Vähemalt ühte keha ja seksuaalsusega seotud kiusamise liiki kogenud õpilaste protsendid soo ja kooliastme lõikes KiVa- ja alustavates koolides.

	T, II k-a	P, II k-a	T, III k-a	P, III k-a	II k-a	III k-a
Alustav	14,6%	16,6%	11,7%	8,0%	15,5	10,0
KiVa-kool	5,3%	5,7%	7,8%	6,3%	5,5	7,1

Märkus: T – tüdruk, P – poiss, k-a – kooliaste.

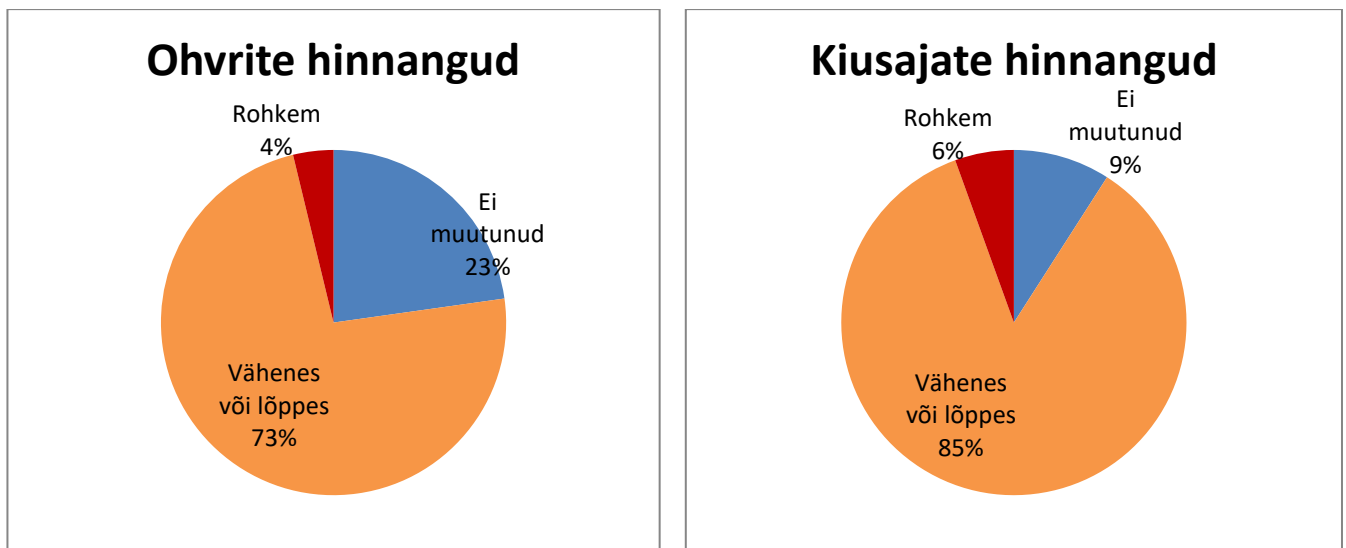
Kõige enam on kokku puutunud sõnalisega ehk ebameeldivate märkuste ja nimede andmisega. Kübervahendite vahendusel toimunud on kogetud kõige vähem ja selles alustavad ja KiVa-koolid ei erine (joonis 6). Tüdrukud on kogenud mõnevõrra rohkem sõnalist seksuaalset kiusamist kui poisid ($\chi^2(1) = 4,53, p < 0,05$), poisid omakorda aga füüsilist ($\chi^2(1) = 16,58, p < 0,001$). Kübervormis soolisi erinevusi ei ilmnenud. Sõnalist vormi olid kolmanda kooliastme õpilased kogenud II kooliastme õpilastest oluliselt enam, vastavalt 5,1% ja 5,2% ($\chi^2(1) = 4,53, p < 0,05$), füüsilisi ebameeldivusi olid KiVa-koolides enam kogenud III kooliastme õpilased (III kooliastmes 2,6% ja II kooliastmes 1,9%; $\chi^2(1) = 5,20, p < 0,05$), alles alustavates aga II kooliastme õpilased (7,8% ja III kooliastmes 4,8%, $\chi^2(1) = 5,93, p < 0,05$).

Joonis 6. Füüsilist, sõnalist ja kübervahendite kaudu toimunud keha ja seksuaalsusega seotud kiusamist kogenud poiste ja tüdrukute protsendid alustavates ja KiVa-koolides.

Kogemused kiusamisjuhtumite lahendamise kohta. Kokku 17,4% KiVa koolide II ja III kooliastme õpilastest märkis, et on osalenud kiusamisjuhtumite lahendamise vestlustel, kusjuures 7,7% olles ise ohvrid, 5,3% teiste kiusamise pärast ja 6,8% ei olnud oma rollis päris kindlad. Kiusajad andsid vestlustele positiivsema hinnangu – 85% kiusajatest märkis, et pärast vestlust kiusasid nad vähem või lõpetasid üldse. Ohvrite puhul märkis positiivset tulemust 73%. See on palju madalam, kui Soomes esmases katseuringus saadud 98% (Garandeau, Poskiparta & Salmivalli, 2014), kuid jääb sarnasele tasemele üleriigilises järelhindamises aastatel 2009-2015 (80% kiusavate ja 72% kannatavate õpilaste puhul, Johander jt, avaldamisel). Eestis on varasemalt vestluste positiivse tulemuse protsent olnud samuti 85-70% vahel (Treial, 2019).

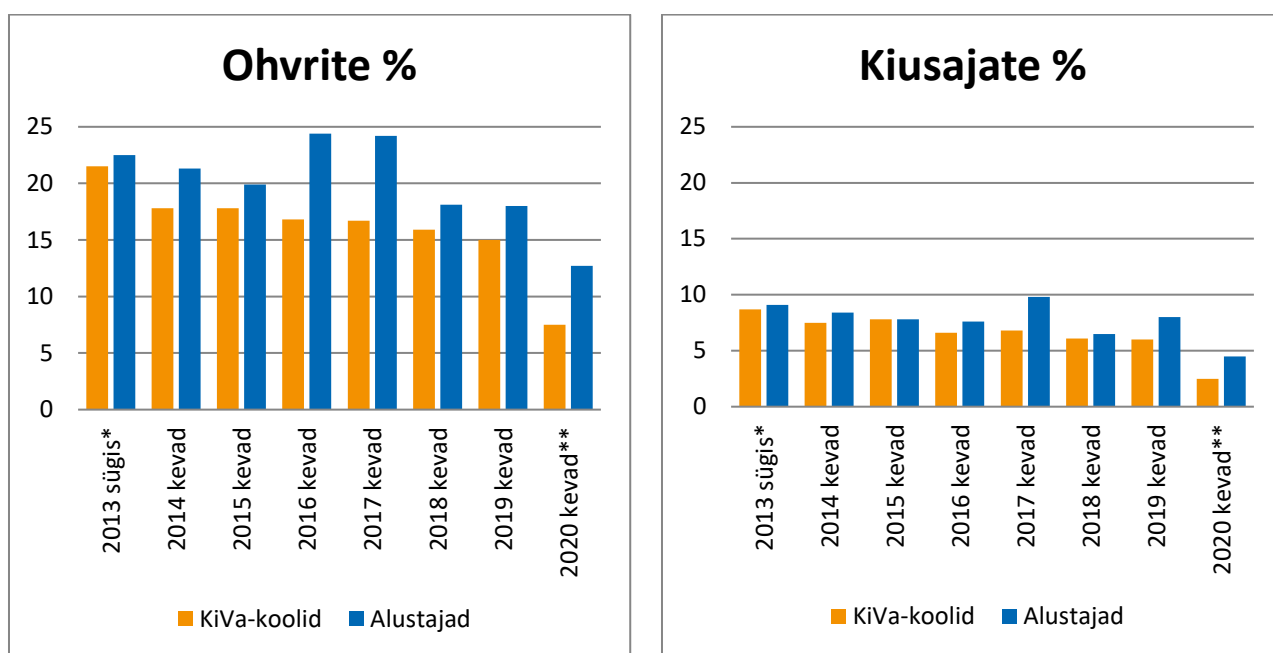
KiVa-vestluste läbiviimise kvaliteet vajab lähemat hindamist, et selgitada välja võimalikud takistused paremate tulemuste saavutamiseks.

Joonis 7. Kiusamisjuhtumite lahendamise vestlustel osalenud õpilaste hinnangud nende vestluste tulemustele.

PIKAAJALINE VAADE ÕPILASKÜSITLUSE TULEMUSTELE

KiVa programmi on Eesti koolides kasutatud 2013. aastast alates ja seni liitunud koolide tulemused näitavad, et kiusamise all kannatavate osakaalu õnnestub esimese KiVa-aastaga vähendada keskmiselt 22% (Treial, 2019). Sealt edasi on saab oluliseks ülesandeks muutuse säilitamine või lausa suurendamine. 2020. aasta kevadise õpilasküsitluse tulemused jäävad seniste aastate vaates aga eriolukorra tõttu väga erandlikuks ja tavapärasest madalamaks, seda nii alustavates kui ka KiVa-koolides (joonis 8, KiVa-koolidena on arvestatud kõik küsitluse hetkel programmi rakendanud lennud kokku; varasemates uuringutes oleme grupeerinud lendusid eraldi, ent 2020. aasta erilisel kevadel ei oleks need tulemused niikuinii tavapärasel moel võrreldavad).

Joonis 8. Kiusamise all kannatanud ja teisi kiusanud õpilaste protsendid alustavates ja KiVa-koolides aastatel 2013-2020. KiVa koolides on arvestatud kõik lennud kokku.

*Märkused: * 2013. aasta sügisel osalesid küsitluses 2.-6. kl, I klass liitus 2014. aasta kevadisel hindamisel; ** eriolukord, esmakordselt osalesid küsitluses ka 7.-9. kl õpilased.*

LÜHIKOKKUVÕTE

2020. aasta kevadel, eriolukorra tingimustes viidi õpilasküsitlus läbi koolidele vabatahtliku võimalusena ja (enamasti) *online* veebitundides. Võimalust kasutas $\frac{3}{4}$ alles alustavatest ja KiVa programmi juba rakendanud koolidest, kokku vastas ligi 16 500 1.-9. klassi õpilast nii eesti, vene kui inglise õppekeele koolidest.

- ✓ 2020. aasta kevadise õpilasküsitluse tulemused kiusamise ja selle all kannatamise osas jäävad senises aastate vaates eriolukorra tõttu väga erandlikuks ja tavapärasest madalamaks, seda nii alustavates kui KiVa-koolides.
- ✓ Ainsaks erandiks on siin programmiga alles alustavates koolides küberkiusamist kogenud õpilaste tavapärasest oluliselt suurem protsent. Kusjuures KiVa-koolides oli ka küberkiusamist kogenute protsent poole madalam kui tavapäraselt. Kas võiks see tulemus viidata sellele, et KiVa programmi raames tehtud ennetustöö kaitseb ka küberkiusamise võimaliku sagenemise eest distantsõppe tingimustes?
- ✓ Jätkuvalt on kiusajate ja kiusamise all kannatavate õpilaste protsendid KiVa programmi kasutavates koolides oluliselt madalamad kui programmiga alles alustavates koolides, viidates KiVa-koolide õpilaste paremale olukorrale ka eriolukorra tingimustes. Erinevused on olemas ka keha ja seksuaalsusega seotud kiusamises.
- ✓ KiVa programmi kasutanud koolides on vähem pikaajalist kiusamist. Suurt muret teevad III kooliastmes kiusamise all kannatavad õpilased nii alustavates kui KiVa-koolides – neid on küll vähem kui nooremate hulgas, kuid neist üle 50% on märkinud, et neid on kiusatud juba mitu aastat.
- ✓ Õpilased vajavad jätkuvalt julgustamist oma kiusamiskogemusest rääkimiseks, üle $\frac{1}{4}$ ohvritest ei ole oma kannatustest kellelegi rääkinud.
- ✓ Kiusamisjuhtumite lahendamine KiVa meetoditega on vestlustes osalenud õpilaste hinnangutes jätkuvalt tulemuslik. Kusjuures kiusaja rollis olnud õpilased hindavad olukorda paremini. Juhtumite lahendamise kvaliteet ohvrite vaatenurgast vajab veel tähelepanu ja parendamist.

VIITED

- Aasvee, K., & Rahno, J. (2015). *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring. 2013/2014 õppeaasta. Tabelid*. Külastatud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/document/144776947825_HBSC_2014_kogumik.pdf.
- Garandeau, C. F., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2014). Tackling acute cases of school bullying in the KiVa anti-bullying program: A comparison of two approaches. *Journal of abnormal child psychology*, 42(6), 981-991.
- Herkama, S. & Reppo, J. (2020). Experiences from the corona spring: the studying went mostly well, but distance learning was also a big relief for many students. <https://blogit.utu.fi/invest/2020/05/25/experiences-from-the-corona-spring-the-studying-goes-mostly-well-but-distance-learning-is-also-a-big-relief-for-many-students/>
- Inchley, J. jt (2020). *Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data*. <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/spotlight-on-adolescent-health-and-well-being.-findings-from-the-20172018-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-survey-in-europe-and-canada.-international-report.-volume-2.-key-data>
- Johander, E. jt (avaldamisel). Different Approaches to Tackling Bullying in KiVa Schools: Adherence to Guidelines, Strategies Implemented, and Outcomes Obtained.
- Oja, L., Pikksööt, J., Rahno, J. (2019). *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2017/2018 õppeaasta. Tabelid*. Tervise Arengu Instituut. https://intra.tai.ee/images/prints/documents/155721589243_Eesti_kooliõpilaste_tervis_ekaitumise_uuring_2017_2018_õppeaasta_tabelid.pdf
- SA Kiusamisvaba Kool (2018). [Kiusamisohvrite osakaal KiVa-koolides langeb jõudsalt juba viiendat aastat järjest](http://kiusamisvaba.ee/kiusamisohvrite-osakaal-kiva-koolides-langeb-joudsalt-juba-viiendat-aastat-jarjest). Külastatud aadressil: <http://kiusamisvaba.ee/kiusamisohvrite-osakaal-kiva-koolides-langeb-joudsalt-juba-viiendat-aastat-jarjest/>
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29(3), 239–268.
- Treial, K. (2016). KiVa kiusamisvastase programmi prooviuuring Eestis: kaheaastase klaster-randomiseeritud kontrollkatse tulemused. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 4(2), 191-222.
- Treial, K. (2019). *Õpilaste kogemused kiusamisega 2019. aasta KiVa programmi õpilasküsitluse põhjal*. <https://kiusamisvaba.ee/wp-content/uploads/2020/05/Õpilaste-kogemused-kiusamisega-2019-KiVa-programmi-RAPORT.pdf>